

Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος

Summary :

Ιστοριογράφος και καθηγητής της ιστορίας στο Πανεπιστήμιο των Αθηνών. Γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη το 1815. Το 1830 μετοίκησε στην Ελλάδα, όπου αρχικά έκανε καριέρα στο Υπουργείο Δικαιοσύνης. Μετά την απόλυσή του ως «ετερόχθονος», αφιερώθηκε στις επιστημονικές νασχολήσεις του. Το έργο της ζωής του ήταν η συγγραφή της πεντάτομης *Ιστορίας του ελληνικού έθνους, από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι των νεωτέρων*. Συνέβαλε επίσης στην ίδρυση πολλών πολιτικών και πολιτιστικών εταιρειών και συλλόγων. Πέθανε στην Αθήνα το 1891.

Date and Place of Birth

1815, Κωνσταντινούπολη

Date and Place of Death

1891, Αθήνα

Main Role

λόγιος, ιστοριογράφος και καθηγητής πανεπιστημίου

1. Καταγωγή – Οικογένεια

Ο Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος, ιστοριογράφος και καθηγητής της ιστορίας του ελληνικού έθνους στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, γεννήθηκε στην [Κωνσταντινούπολη](#) το 1815. Ο πατέρας του Δημήτριος, με καταγωγή από τη Βυτίνα της Πελοποννήσου, είχε εγκατασταθεί στην Κωνσταντινούπολη μετά τα Ορλωφικά και ασχολούνταν πολύ επιτυχώς με εμπορικές και [τραπεζικές δραστηριότητες](#). Αυτές οι δραστηριότητες διακόπηκαν βίαια το 1821, όταν ο ίδιος ο Δημήτριος Παπαρρηγόπουλος, ένας από τους γιους του και άλλα μέλη της οικογένειάς του εκτελέστηκαν από τους Οθωμανούς, στο πλαίσιο των αντιποίνων για το ξέσπασμα της Ελληνικής Επανάστασης. Η οικογενειακή τραγωδία ανάγκασε τη μητέρα του ιστοριογράφου, την Ταρσία (το γένος Νικοκλή), να καταφύγει με τα παιδιά της στην [Οδησό](#), πόλη της Ρωσίας με ευημερούσα ελληνική παροικία. Εκεί ο Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος και ο αδελφός του Πέτρος, μετέπειτα καθηγητής της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, φοίτησαν στο περίφημο γαλλικό λύκειο Richelieu.

Το 1830 ο Παπαρρηγόπουλος μετοίκησε στην Ελλάδα. Δεν έκανε εγκύκλιες σπουδές, αλλά υπήρξε μαθητής του Γεωργίου Γενναδίου, όπως άλλωστε και ο αδελφός του Πέτρος. Το 1834 διορίστηκε γραφέας στη Γραμματεία (δηλαδή το Υπουργείο) της Δικαιοσύνης και την ίδια χρόνια επιφορτίστηκε με τη σύνταξη στη γαλλική γλώσσα των πρακτικών της δίκης του Θεοδώρου Κολοκοτρώνη από τη βαβαρική αντιβασιλεία. Εκεί υπηρέτησε επί έντεκα χρόνια, φτάνοντας μέχρι το βαθμό του παρέδρου.

Το 1841 παντρεύτηκε τη Μαριώρα Αφθονίδα, κόρη του εμποροκτηματία Γεωργίου Αφθονίδα, που είχε διατελέσει ισχυρός αξιωματούχος του [Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως](#). Από αυτό το γάμο γεννήθηκαν τρία παιδιά: ο Δημήτριος, γνωστός μετέπειτα ποιητής, η Αγλαΐα και η Ελένη.

Ο Παπαρρηγόπουλος απολύθηκε από την υπηρεσία του το 1845, με το περίφημο ψήφισμα περί «ετεροχθόνων». Το ίδιο συνέβη και με δύο αδελφούς του, που επίσης κατείχαν θέσεις στο Υπουργείο Δικαιοσύνης. Οι αδελφοί Παπαρρηγόπουλοι διαμαρτυρήθηκαν για την απόλυσή τους με επιστολή που δημοσιεύτηκε στις εφημερίδες *Χρόνος* και *Ελπίς*. Η επιστολή, η οποία ήταν έντονα φορτισμένη συναισθηματικά, με αναφορές στην εκτέλεση του πατέρα και του αδελφού τους, κατέληγε ως εξής: «Ας κρίνη ήδη το κοινόν, αν υπάρχη νόμος ανθρώπινος ή οιαδήποτε ερμηνεία ικανή ν' αφαιρέση από του μετώπου των τέκνων τοιούτου ανθρώπου την ανεξίτηλον σφραγίδα του πολίτου Έλληνος».¹

2. Το ιστορικό έργο του Παπαρρηγόπουλου

Ο Παπαρρηγόπουλος δημοσίευσε το πρώτο ιστοριογραφικό έργο του το 1843, με τίτλο *Περί της εποικίσεως σλαβικών τινών φυλών εις την Πελοπόννησον*. Επρόκειτο για μια προσπάθεια ανασκευής των επιχειρημάτων του Γερμανού ιστοριογράφου

Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος

Jakob Philip Fallmerayer περί εκσλαβισμού των Ελλήνων στη διάρκεια των Βυζαντινών χρόνων.² Την επόμενη χρονιά δημοσιεύτηκε το δεύτερο έργο του Παπαρρηγόπουλου, το οποίο έφερε τον τίτλο *Το τελευταίο έτος της ελληνικής ελευθερίας*, όπου ο ιστοριογράφος υποστήριξε ότι η άλωση της Κορίνθου από τους Ρωμαίους είχε γίνει το 145 και όχι το 146 π.Χ.

Η απόλυσή του από το Υπουργείο Δικαιοσύνης τον έκανε να αφιερωθεί στις επιστημονικές του ενασχολήσεις, και σειρά είχαν πλέον οι μεγάλες ιστοριογραφικές συνθέσεις. Αρχικά στράφηκε προς τη συγγραφή εκπαιδευτικών εγχειριδίων, και δη παγκόσμιων ιστοριών. Το 1845 εξέδωσε μια μετάφραση-διασκευή του γνωστού εγχειριδίου του Γάλλου παιδαγωγού David Lévi Alvarès *Nouveaux éléments d'histoire générale*, υπό τον τίτλο *Στοιχεία της Γενικής Ιστορίας κατά το σύστημα του Γάλλου Λεβί*. Το βιβλίο προοριζόταν για τη διδασκαλία της ιστορίας στη Μέση Εκπαίδευση και η συγγραφή του εντασσόταν στην προσπάθειά του να διοριστεί καθηγητής στο Γυμνάσιο των Αθηνών. Το Υπουργείο Παιδείας ενέκρινε τη χρήση του βιβλίου ως διδακτικού βοηθήματος, γεγονός που επέσυρε τη μήνιν του Γρηγορίου Παπαδόπουλου, ο οποίος κατείχε τη θέση του καθηγητή της Ιστορίας στο Γυμνάσιο των Αθηνών. Ακολούθησε μια ανταλλαγή αλληλοεπικριτικών κειμένων μεταξύ των δύο λογίων. Από τη διαμάχη, η οποία πήρε πολιτικές διαστάσεις και στην οποία ενεπλάκησαν και ορισμένες αθηναϊκές εφημερίδες, κερδισμένος βγήκε ο Παπαρρηγόπουλος, ο οποίος διορίστηκε το 1846 καθηγητής της Ιστορίας στο Γυμνάσιο των Αθηνών.

Με την έναρξη του σχολικού έτους 1846-1847, ανήγγειλε ότι θα δίδασκε εκτάκτως στο Γυμνάσιο των Αθηνών σειρά μαθημάτων υπό τον τύπο διαλέξεων πάνω στην ιστορία της Ελλάδας, από την υποταγή της στους Ρωμαίους μέχρι την Επανάσταση του 1821. Δημοσίευσε μάλιστα τρία από τα εισαγωγικά μαθήματά του στη γαλλική γλώσσα, στο περιοδικό *Le moniteur grec*, που εκδιδόταν στην Αθήνα.³ Τα δύο πρώτα από αυτά τα κείμενα μεταφράστηκαν αργότερα στα ελληνικά για λογαριασμό του περιοδικού *Πανδώρα*.⁴ Αποτελούν μάλιστα έναν από τους θεμέλιους λίθους της ελληνικής εθνικής ιστοριογραφίας, ένεκα του χαρακτήρα τους, που ήταν ταυτόχρονα απολογιστικός και προγραμματικός. Απολογιστικός, διότι αποτύπωναν το τι είχε γίνει μέχρι τότε, από Έλληνες και ξένους λογίους, προς την κατεύθυνση της συγγραφής μιας συνολικής και πλήρους ιστορίας του ελληνικού έθνους, και προγραμματικός, διότι, όπου ο Παπαρρηγόπουλος επισήμαινε συναφή προβλήματα, πρότεινε την αναζήτηση λύσεων προς συγκεκριμένες κατευθύνσεις.

Ο Παπαρρηγόπουλος δίδαξε στο Γυμνάσιο των Αθηνών τέσσερα περίπου χρόνια. Το 1849 εξέδωσε τον πρώτο τόμο του *Εγχειριδίου της γενικής ιστορίας*, που ήταν αφιερωμένος στην αρχαία ιστορία. Με το βιβλίο αυτό είχε την πρόθεση να αντικαταστήσει τα *Στοιχεία της Γενικής Ιστορίας*, που είχαν ξεσηκώσει τόσες αντιδράσεις. Αυτή τη φορά ο Έλληνας ιστοριογράφος είχε βασιστεί σε έργα Γερμανών συναδέλφων του, και κυρίως του Friedrich Christoph Schlosser, ο οποίος έμελλε να του ασκήσει έντονη επιρροή καθ' όλη τη διάρκεια της επιστημονικής καριέρας του. Τελικά, δημοσίευσε το 1853 άλλον έναν τόμο του *Εγχειριδίου της γενικής ιστορίας*, αφιερωμένο στη μεσαιωνική ιστορία. Αντίθετα, ο τρίτος τόμος, που θα αφορούσε τη νεότερη ιστορία, δεν ολοκληρώθηκε ποτέ, διότι η προσοχή του ιστοριογράφου είχε πλέον εστιαστεί στη συγγραφή μιας ιστορίας του ελληνικού έθνους από την Αρχαιότητα μέχρι τα Νεότερα χρόνια.

Οι προσπάθειες του Παπαρρηγόπουλου τελεσφόρησαν και το 1853 εκδόθηκε η *Ιστορία του ελληνικού έθνους από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι της σήμερα*, προς διδασκαλίαν των παιδων, ένα διδακτικό εγχειρίδιο που επίσης προοριζόταν για το γυμνάσιο. Εντωμεταξύ όμως είχαν αποδώσει και οι προσπάθειές του να καταλάβει θέση στο Πανεπιστήμιο των Αθηνών. Σε αυτό συντέλεσε τα μέγιστα η συνδρομή του οικογενειακού του φίλου και προστάτη Κωνσταντίνου Σχινά, άλλοτε καθηγητή της Ιστορίας στο ίδιο πανεπιστήμιο και τότε πρέσβη της Ελλάδας στο Μόναχο, ο οποίος μεσολάβησε για την απονομή στον Παπαρρηγόπουλο (1850) διδακτορικού τίτλου *in absentia* από το Πανεπιστήμιο του Μονάχου, λόγω του σημαντικού ιστοριογραφικού έργου του. Τελικά, διορίστηκε το 1851 έκτακτος καθηγητής της Ιστορίας των αρχαίων εθνών, στην έδρα δηλαδή που είχε χηρέψει μετά την αποχώρηση του Σχινά.⁵

Ο Παπαρρηγόπουλος προήχθη σε τακτικό καθηγητή το 1857, ενώ αργότερα χρημάτισε και πρύτανης του πανεπιστημίου. Με την εξαίρεση του θερινού εξαμήνου του ακαδημαϊκού έτους 1851-1852 και παρά τις όποιες μικρές διαφοροποιήσεις στους τίτλους των μαθημάτων του, ο ιστοριογράφος δίδαξε στο πανεπιστήμιο ένα και μόνο μάθημα, αυτό με το οποίο ταυτίστηκε τόσο επιστημονικά όσο και συγγραφικά, την Ιστορία του ελληνικού έθνους: αρχαία, μεσαιωνική και νεότερη.

Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος

2.1. Η Ιστορία του ελληνικού έθνους

Στα χρόνια που ακολούθησαν κυριάρχησε η συγγραφή του πεντάτομου μνημειώδους έργου του ιστοριογράφου με τίτλο *Ιστορία του ελληνικού έθνους, από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι των νεωτέρων, χάριν των πολλών εξεργασθείσα* (Αθήνα 1860-1874),⁶ το οποίο αποτελεί το κορυφαίο κείμενο του ελληνικού ιστορισμού. Η δημοσίευση της *Ιστορίας* του Παπαρρηγόπουλου συνάντησε πολλές αντιδράσεις, που είχαν κυρίως να κάνουν με το γεγονός ότι το έργο, όπως άλλωστε δήλωνε και ο υπότιτλός του, είχε εκλαϊκευτικό χαρακτήρα. Αντιδράσεις υπήρξαν όμως και για τις ίδιες τις απόψεις του ιστοριογράφου. Από τη μία μεριά, επιφανείς συνεχιστές της κοραϊκής παράδοσης, όπως ο Στέφανος Κουμανούδης, τού άσκησαν κριτική για τον τρόπο με τον οποίο πραγματευόταν την Αρχαία Μακεδονική και τη Βυζαντινή περίοδο,⁷ εντάσσοντάς τες πλήρως στο γενικό σώμα της ιστορίας του ελληνικού έθνους και επιμένοντας στην «ελληνικότητά» τους.⁸ Από την άλλη, δεν ήταν λίγοι εκείνοι που ωθούμενοι από τοπικιστικά ή προσωπικά κίνητρα, επιδιώκοντας δηλαδή να υπογραμμίσουν τη συνεισφορά τη δική τους ή των συντοπιτών τους στην Επανάσταση του 1821 ή και να πλέξουν το εγκώμιο συγκεκριμένων ιστορικών προσωπικοτήτων, καταλόγισαν στον Παπαρρηγόπουλο άγνοια και μεροληψία σε ό,τι είχε να κάνει με την παρουσίαση των γεγονότων που είχαν οδηγήσει στη δημιουργία του ελληνικού κράτους.⁹

Ο Παπαρρηγόπουλος δημοσίευσε και μια αναθεωρημένη εκδοχή της πεντάτομης *Ιστορίας* του, κατά την τριετία 1885-1888, στην οποία διατήρησε ωστόσο τον εκλαϊκευτικό χαρακτήρα της. Δημοσίευσε επίσης αναρίθμητα κείμενα στον ημερήσιο και τον περιοδικό Τύπο της χώρας, από τα οποία ξεχωρίζουν εκείνα στις στήλες του περιοδικού *Πανδώρα*.

3. Η πολιτική δράση του Παπαρρηγόπουλου

Με τον Παπαρρηγόπουλο εγκαινιάζεται μια παράδοση ενεργής παρουσίας των επαγγελματιών ιστορικών (και καθηγητών ιστορίας) στα πολιτικά πράγματα της χώρας – μια παράδοση που θα συνεχιζόταν κυρίως με το Σπυρίδωνα Λάμπρο και τον Παύλο Καρολίδη.¹⁰ Σε δύο περιπτώσεις ασχολήθηκε ενεργά με την πολιτική δημοσιογραφία: το 1847 εξέδωσε την *Εθνική* και το 1858 τον *Έλληνα*. Επρόκειτο για βραχύβια εγχειρήματα που αποσκοπούσαν στη στήριξη πολιτικών φίλων του οι οποίοι βρίσκονταν σε δεινή πολιτική θέση: του Ιωάννη Κωλέττη στην πρώτη περίπτωση και του βασιλιά Όθωνα στη δεύτερη.

Ιδιαίτερα ευαίσθητος στο θέμα της εικόνας της Ελλάδας στη διεθνή κοινή γνώμη, συμμετείχε στη συντακτική επιτροπή του περίφημου *Spectateur del' Orient*, του περιοδικού-βήματος για τις ελληνικές θέσεις σχετικά με το Ανατολικό Ζήτημα, που εκδιδόταν στη γαλλική γλώσσα κατά την εποχή του Κριμαϊκού πολέμου. Πρέπει επίσης να σημειώσουμε τη συμμετοχή του με την ιδιότητα του προέδρου τόσο στην παρακρατική-παραστρατιωτική οργάνωση «Εθνική Άμυνα», όσο και στο ημιεπίσημο όργανο της ελληνικής πολιτιστικής προπαγάνδας, το «Σύλλογο προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων»,¹¹ καθώς και τον ενεργό ρόλο του στην ίδρυση και λειτουργία του Φιλολογικού Συλλόγου «Παρνασσός».

Ο ίδιος θα επισήμαινε πάντως ότι εκπλήρωσε «το προς την πατρίδα καθήκον» κυρίως με δύο ενέργειες: α) την έκδοση της *Histoire de la civilisation hellénique* (Παρίσι 1878) –της γαλλικής μετάφρασης της συνοπτικής εκδοχής της πεντάτομης *Ιστορίας* του, που είναι γνωστή ως *Επίλογος*–¹² και β) την προσπάθειά του να επηρεάσει τον περίφημο χαρτογράφο Kiepert στο πλαίσιο του συνεδρίου του Βερολίνου, προκειμένου η χαρτογράφηση της Μακεδονίας να εξυπηρετήσει τις ελληνικές εθνικές διεκδικήσεις.¹³ Ο Παπαρρηγόπουλος πέθανε το 1891 στην Αθήνα, έχοντας κερδίσει περίοπτη θέση στο πάνθεο των Ελλήνων λογίων του 19ου αιώνα.

1. Βλ. Λάιος, Γ., «Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος, Α' (1814-1851)», *Μνημοσύνη* 5 (1974-1975), σελ. 284-324.

2. Βλ. Βελουδής, Γ., *Ο Jakob Philipp Fallmerayer και η γένεση του Ελληνικού ιστορισμού* (Αθήνα 1982). Σκοπετέα, Ε., *Φαλμεράνερ. Τεχνάσματα του αντιπάλου δέους* (Αθήνα 1997).

Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος

3. Βλ. Paparrigopoulos, C., "Histoire de la régénération du peuple grec. Introduction", *Le Moniteur grec* Γ': 70-71 (1846).
4. Βλ. Παπαρρηγόπουλος, Κ., «Εισαγωγή εις την ιστορίαν της αναγεννήσεως του ελληνικού έθνους», *Πανδώρα* Α': 9-10 (1850).
5. Βλ. Καραμανωλάκης, Β.Δ., *Η συγκρότηση της ιστορικής επιστήμης και η διδασκαλία της ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών (1837-1932)* (Αθήνα 2006), σελ. 95.
6. Σημειώνεται ότι οι δύο πρώτοι τόμοι φέρουν ολόκληρο αυτόν τον τίτλο, από τον τρίτο και τον τέταρτο έχει αφαιρεθεί το «εξεργασθείσα», ενώ από τον πέμπτο παραλείπεται και το «χάριν των πολλών».
7. Βλ. ενδεικτικά Δημαράς, Κ.Θ., *Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος. Η εποχή του, η ζωή του, το έργο του* (Αθήνα 1986), σελ. 178 κ.εξ.
8. Βλ. Kitromilides, P.M., "On the intellectual content of Greek nationalism. Paparrigopoulos, Byzantium and the Great Idea", στο Ricks, D. – Magdalino, P. (επιμ.), *Byzantium and the modern Greek identity* (London 1998), σελ. 25-33· Κουμπουρλής, Γ., «Εννοιολογικές πολυσημίες και πολιτικό πρόταγμα. Ένα παράδειγμα από τον Κ. Παπαρρηγόπουλο», *Τα Ιστορικά* 15: 28-29 (1998), σελ. 31-58.
9. Βλ. Δημαράς, Κ.Θ., *Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος. Η εποχή του, η ζωή του, το έργο του* (Αθήνα 1986), σελ. 58, 297, 320-321 και 471· Κουμπουρλής, Γ., «Ο Καραϊσκάκης του Παπαρρηγόπουλου», *Ελευθεροτυπία*, ένθετο περιοδικό *Ιστορικά* (αφιέρωμα: «Γ. Καραϊσκάκης»), (28 Μαρτίου 2002), σελ. 128.
10. Βλ. Κουμπουρλής, Γ., «Όταν οι ιστορικοί μιλούν για τον εαυτό τους. Ο ρόλος του εθνικού ιστορικού στους πρωτοπόρους της ελληνικής εθνικής σχολής», στο Κιτρομηλίδης, Π.Μ. – Σκλαβενίτης, Τ.Ε. (επιμ.), *Ιστοριογραφία της νεότερης και σύγχρονης Ελλάδας 1833-2002, Δ' Διεθνές Συνέδριο Ιστορίας. Πρακτικά, Τόμος Α'* (Αθήνα 2004), σελ. 81-101· Καραμανωλάκης, Β.Δ., *Η συγκρότηση της ιστορικής επιστήμης και η διδασκαλία της ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών (1837-1932)* (Αθήνα 2006), σελ. 371.
11. Βλ. σχετικά Δημαράς, Κ.Θ., *Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος. Η εποχή του, η ζωή του, το έργο του* (Αθήνα 1986), σελ. 241-243, 345 και 476· Βούρη, Σ., *Εκπαίδευση και εθνικισμός στα Βαλκάνια. Η περίπτωση της βορειοδυτικής Μακεδονίας (1870-1904)* (Αθήνα 1992)· Βούρη, Σ., *Πηγές για την ιστορία της Μακεδονίας. Πολιτική και εκπαίδευση (1875-1907)* (Αθήνα 1994)· Καράβας, Σ., «Ο Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος και οι εθνικές διεκδικήσεις (1877-1885)», στο *Ιστοριογραφία της νεότερης και σύγχρονης Ελλάδας, Δ' Διεθνές Συνέδριο Ιστορίας. Πρακτικά, Τόμος Α'* (Αθήνα 2004), σελ. 149-169.
12. Βλ. Παπαρρηγόπουλος, Κ., *Επίλογος της Ιστορίας του Ελληνικού Έθνους. Μετά πίνακος αλφαβητικού των κυρίων ονομάτων των περιεχομένων εις τους πέντε τόμους της ιστορίας ταύτης* (Αθήνα 1877).
13. Βλ. Δημαράς, Κ.Θ., *Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος. Η εποχή του, η ζωή του, το έργο του* (Αθήνα 1986), σελ. 349 και 335 κ.εξ.

Bibliography :

	Δημαράς Κ.Θ., <i>Ελληνικός Ρωμαντισμός</i> , Αθήνα 1982
	Δημαράς Κ.Θ., <i>Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος. Η εποχή του, η ζωή του, το έργο του</i> , Αθήνα 1986
	Argyropoulos R.D., <i>Les intellectuels grecs à la recherche de Byzance (1860-1912)</i> , Athènes 2001
	Kitromilides P., "On the intellectual content of Greek nationalism. Paparrigopoulos, Byzantium and the Great Idea", Ricks, D. – Magdalino, P. (eds), <i>Byzantium and the modern Greek identity</i> , London 1998, 25-33
	Βελουδής Γ., <i>Ο Jakob Philipp Fallmerayer και η γένεση του Ελληνικού ιστορισμού</i> , Αθήνα 1982
	Δημητρακόπουλος Φ., <i>Βυζάντιο και νεοελληνική διανόηση στα μέσα του δεκάτου ενάτου αιώνας</i> , Αθήνα 1996

Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος

	Σκοπετέα Έ. , "Ο Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος του Κ.Θ. Δημαρά και μερικές σκέψεις περί εθνικής ιστοριογραφίας", <i>Σύγχρονα Θέματα</i> , 35-37, 1988, 286-294
	Σκοπετέα Έ. , <i>Το «Πρότυπο Βασίλειο» και η Μεγάλη Ιδέα. Όψεις του εθνικού προβλήματος στην Ελλάδα (1830-1880)</i> , Αθήνα 1988
	Καράβας Σ. , "Ο Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος και οι εθνικές διεκδικήσεις (1877-1885)", Κιτρομηλίδης, Π.Μ. – Σκλαβενίτης, Τ.Ε. (eds), <i>Ιστοριογραφία της νεότερης και σύγχρονης Ελλάδας 1833-2002, Δ' Διεθνές Συνέδριο Ιστορίας. Πρακτικά, τόμος Α'</i> , Αθήνα 2004, 149-169
	Καραμανωλάκης Β. , <i>Η συγκρότηση της ιστορικής επιστήμης και η διδασκαλία της ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών (1837-1932)</i> , Αθήνα 2006
	Κουμπουρλής Γ. , "Εννοιολογικές πολυσημίες και πολιτικό πρόταγμα. Ένα παράδειγμα από τον Κ. Παπαρρηγόπουλο", <i>Τα Ιστορικά</i> , 15: 28-29, 1998, 31-58
	Κουμπουρλής Γ. , "Ο Καραϊσκάκης του Παπαρρηγόπουλου", <i>Ιστορικά της Ελευθεροτυπίας</i> , 128, 28 Μαρτίου 2002
	Κουμπουρλής Γ. , "Όταν οι ιστορικοί μιλούν για τον εαυτό τους. Ο ρόλος του εθνικού ιστορικού στους πρωτοπόρους της ελληνικής εθνικής σχολής", Κιτρομηλίδης, Π.Μ. – Σκλαβενίτης, Τ.Ε. (eds), <i>Ιστοριογραφία της νεότερης και σύγχρονης Ελλάδας 1833-2002, Δ' Διεθνές Συνέδριο Ιστορίας. Πρακτικά, Τόμος Α'</i> , Αθήνα 2004, 81-101
	Λάιος Γ. , "Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος, Α' (1814-1851)", <i>Μνημοσύνη</i> , 5, 1974-1975, 284-324
	Πολίτης Α. , <i>Ρομαντικά χρόνια. Ιδεολογίες και νοοτροπίες στην Ελλάδα του 1830-1880</i> , Αθήνα 2003
	Σιγάλας Ν. , "Ελληνισμός και εξελληνισμός. Ο σχηματισμός της νεοελληνικής έννοιας ελληνισμός", <i>Τα Ιστορικά</i> , 18, 2001, 3-70

Webliography :

	Εγχειρίδιον της Γενικής Ιστορίας (1849) http://anemi.lib.uoc.gr/metadata/8/5/b/metadata-91-0000021.tkl
	Εγχειρίδιον της Γενικής Ιστορίας (1853) http://anemi.lib.uoc.gr/metadata/6/c/4/metadata-06-0000120.tkl
	Ιστορία του ελληνικού έθνους http://anemi.lib.uoc.gr/metadata/d/a/6/metadata-91-0000028.tkl
	Ιστορία του ελληνικού έθνους από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι της σήμερα http://anemi.lib.uoc.gr/metadata/6/b/a/metadata-39-0000561.tkl
	Περί της εποικίσεως σλαβικών τινών φυλών εις την Πελοπόννησον http://anemi.lib.uoc.gr/metadata/6/7/8/metadata-39-0000554.tkl

Sources

Auxiliary Catalogs

Παπαρρηγόπουλος Κ., *Επιλογος της Ιστορίας του Ελληνικού Έθνους. Μετά πίνακος αλφαβητικού των κυρίων ονομάτων των*

Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος

περιεχομένων εις τους πέντε τόμους της ιστορίας ταύτης (Αθήνα 1877).

Παπαρρηγόπουλος Κ., *Ιστορία του ελληνικού έθνους, από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι των νεωτέρων 1-5* (Αθήνα 1860-1874).

Παπαρρηγόπουλος Κ., *Ιστορία του ελληνικού έθνους από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι της σήμερον, προς διδασκαλίαν των παιδων* (Αθήνα 1853).

Παπαρρηγόπουλος Κ., *Περί της εποικίσεως σλαβικών τινών φυλών εις την Πελοπόννησον* (Αθήνα 1843).

Παπαρρηγόπουλος Κ., *Εγχειρίδιον της γενικής ιστορίας, 2 τόμοι* (Αθήνα 1849 και 1853).